

Interventie

Samen Leren

Erkenning

Erkend door deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijs-gerelateerd aanbod en jeugdwelzijn

Datum: 9 juni 2022

Oordeel: Effectief volgens eerste aanwijzingen voor effectiviteit

De referentie naar dit document is: Isic, Wind, Thier, Wiegmann, Huyts, Groeneweg (9 februari 2022).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Samen Leren'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting	4
Doelgroep	4
Doel	4
Aanpak	4
Materiaal	4
Onderbouwing	4
Onderzoek.....	4
1. Uitgebreide beschrijving	5
1.1 Doelgroep	5
1.2 Doel.....	7
1.3 Aanpak	8
2. Uitvoering	15
3. Onderbouwing	20
4. Onderzoek	28
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	28
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	29
5. Samenvatting Werkzame elementen	31
5.1 Inhoudelijke elementen	31
5.2 Praktische elementen	31
6. Aangehaalde literatuur	32

Samenvatting

Doelgroep

De uiteindelijke doelgroep van Samen Leren betreft kinderen met achterblijvende schoolprestaties die in groep één tot en met vier van de basisschool zitten. De begeleiding van Samen Leren richt zich direct op de ouders van deze kinderen.

Doel

Samen Leren verhoogt de onderwijsprestaties van kinderen en daarmee hun verdere ontwikkelkansen door het aanleren van vaardigheden aan de ouders.

Aanpak

Ouders leren tijdens huisbezoeken vaardigheden aan die zij nodig hebben om hun kind te begeleiden en te stimuleren bij hun schoolse ontwikkeling. Het begeleidingstraject kent de afstemmingsfase, het werken aan doelen en de afronding. Gedurende het gehele traject wordt de Samen Leren informatiemap voor ouders ter ondersteuning ingezet.

Materiaal

Er is een handleiding voor de begeleiders met ondersteunende formats. Daarnaast is er een protocol voor de uitvoering, is er beeld- en wervingsmateriaal en een informatiemap voor ouders. Ook is er een webapp beschikbaar die het mogelijk maakt om de voortgang van alle trajecten en behaalde resultaten te monitoren.

Onderbouwing

In gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES) worden kinderen minder of inadequaat cognitief gestimuleerd, zijn er weinig cognitief stimulerende materialen aanwezig en is de kwaliteit van de opvoeding lager dan bij gezinnen uit wijken met een hogere SES. Ook nemen deze ouders minder deel aan (preventieve) interventies en aan activiteiten op de school van hun kind. Al deze factoren hangen samen met lagere onderwijsprestaties bij kinderen. Samen Leren richt zich op het verhogen van de thuisbetrokkenheid, de samenwerking tussen ouders en school en de opvoedvaardigheden van ouders. Dit wordt gedaan op een outreachende, positieve en oplossingsgerichte manier. De begeleiding sluit aan bij de zone van naaste ontwikkeling, de motivatie en de (praktische) situatie van de ouder(s). Dit hangt samen met meer deelname, minder uitval en het bereiken van betere resultaten bij deze doelgroep.

Onderzoek

Naar de interventie Samen Leren is een onderzoek naar de uitvoering en naar de behaalde effecten gedaan. In de procesevaluatie komt naar voren dat de doelgroep wordt bereikt en de interventie uitgevoerd wordt zoals bedoeld. Door uitvoerders en participanten zijn aanbevelingen gedaan voor verbetering van de interventie, deze zijn overgenomen. Naar de behaalde resultaten is gekeken middels een quasi-experimenteel longitudinaal onderzoek met voor- en nameting. Uit deze effectiviteitsstudie komt naar voren dat de interventie Samen Leren positief effect heeft op thuis aan school werken. In dit onderzoek zijn geen effecten te zien op de ouder-leerkracht relatie en opvoedvaardigheden.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De uiteindelijke doelgroep van Samen Leren betreft kinderen met achterblijvende schoolprestaties die in groep één tot en met vier van de basisschool zitten.

Intermediaire doelgroep

De interventie richt zich direct op ouders die beperkte vaardigheden hebben op het gebied van onderwijsondersteuning en/of opvoeding en een kind hebben met achterblijvende schoolprestaties in groep één tot en met vier van de basisschool.

Selectie van doelgroepen

Samen Leren is toegespitst op ouders die:

- beperkte vaardigheden hebben op het gebied van de stimulering van hun kind bij de school (wordt vastgesteld aan de hand van de intakevragenlijst tijdens het intakegesprek);
- beperkte opvoedingsvaardigheden hebben (wordt idem vastgesteld);
- een kind hebben met achterblijvende schoolprestaties in groep één tot en met vier van de basisschool;

Verder is Samen Leren geschikt voor ouders die:*

- de Nederlandse taal nog niet geheel machtig zijn;
- een laag opleidingsniveau hebben;
- weinig financiële middelen hebben;
- beperkte ruimte in huis hebben;
- beperkte mogelijkheden tot vervoer hebben.

*Deze kenmerken zijn geen vereiste voor deelname.

Wanneer er sprake is van tegenvallende prestaties op het rapport of op tussentijdse (Cito-)toetsen van de kinderen, en/of wanneer de school signaleert dat achterblijvende schoolprestaties mogelijk voortkomen uit minder adequate stimulering door ouders, kunnen ouders via school worden aangemeld. Daarnaast kunnen ouders zichzelf aanmelden wanneer zij meer vaardigheden willen leren op het gebied van onderwijsondersteunend gedrag. Hierbij hoeft er niet per se sprake te zijn van achterblijvende schoolprestaties. Wel is van belang dat ouders verbetering van hun vaardigheden nodig achten om het kind volledig tot eigen potentieel te laten ontwikkelen. Tijdens het intakegesprek wordt aan de hand van de Samen Leren intakevragenlijst gekeken welke vaardigheden op het gebied van onderwijsondersteuning en opvoeding ouders wel en niet bezitten. Wanneer geen sprake is van beperkte vaardigheden bij ouders, maar het kind door andere redenen achterblijvende schoolprestaties heeft wordt hiervoor andere passende ondersteuning ingezet.

Contra-indicaties	Toelichting
<ul style="list-style-type: none"> Ouders zijn de taal <i>geheel</i> niet machtig en er is geen mogelijkheid (via een tolk) in een andere taal te communiceren. 	<ul style="list-style-type: none"> Er moet een vorm van communicatie mogelijk zijn in de begeleiding. Ofwel direct met de ouder zelf in het Nederlands (eventueel aangevuld met communicatie via handen en voeten en/of een vertaal app) of in een andere taal die beiden spreken, ofwel via een tolk ofwel via iemand in het sociaal netwerk van het gezin die de Nederlandse taal spreekt en voor de ouder kan vertalen. Een taalbarrière wordt vrij snel opgemerkt.
<ul style="list-style-type: none"> Ouders hebben veel stress door bijvoorbeeld financiële, psychische of gezondheidsproblemen of huiselijk geweld. 	<ul style="list-style-type: none"> Stress van ouders wordt tijdens het intakegesprek opgemerkt en besproken. In dit geval wordt er andere hulpverlening ingezet (bijvoorbeeld via het wijk-/buurteam) en kan met Samen Leren worden gestart zodra ouders minder stress ervaren.
<ul style="list-style-type: none"> Ouders hebben een dermate laag begripsniveau dat zij gefrustreerd raken waardoor het aanleren van de vaardigheden uit Samen Leren niet mogelijk is. Er wordt dan gezocht naar passende ondersteuning voor het gezin. 	<ul style="list-style-type: none"> Deze contra-indicatie is wat lastiger direct tijdens de intake vast te stellen. Vaak wordt tijdens de afstemmingsfase wel al gemerkt dat een ouder het lastig vindt om het onderwerp te volgen. In het geval van een aanmelding via een school of andere instantie kunnen deze mogelijk al wel op de hoogte zijn van het begripsniveau van ouders. Er wordt dan gezocht naar passende ondersteuning voor het gezin (bijvoorbeeld via het wijk-/buurteam).
<ul style="list-style-type: none"> Ouders zijn niet gemotiveerd voor coaching aan huis, omdat er andere verwachtingen zijn van de begeleiding, bijvoorbeeld dat het om huiswerkbegeleiding gaat. En zij zijn, nadat hen is uitgelegd dat Samen Leren zich op de ouders richt, niet op andere gedachten te brengen. 	<ul style="list-style-type: none"> Deze contra indicatie wordt in de intake onder andere gemerkt doordat de ouder aangeeft van Samen Leren huiswerkbegeleiding te verwachten. Dit moet niet worden gezien als luiheid of desinteresse van de ouder, maar als betrokkenheid bij de schoolontwikkeling van hun kind(eren). Vaak speelt bij deze ouders onzekerheid doordat zij een laag taalniveau hebben of de lesmethoden van de school onvoldoende begrijpen waardoor zij zich niet toegerust voelen om hun kind te begeleiden bij de schoolse ontwikkeling. Wanneer de begeleider van Samen Leren in gesprek gaat over de barrières die zij ervaren, zijn de ouders vaak wel te motiveren voor deelname aan Samen Leren. Indien ouders toch liever huiswerkbegeleiding willen (bijv. omdat zij zelf ook weinig beschikbaar zijn), wordt met de ouders gezocht naar mogelijkheden voor ondersteuning die aansluit bij hun behoeften.
<ul style="list-style-type: none"> Praktische belemmeringen spelen een dermate grote rol dat ouders zo weinig beschikbaar zijn dat de continuïteit van de begeleiding zeer verstoord raakt. 	<ul style="list-style-type: none"> Praktische belemmeringen worden soms al gemerkt bij het maken van de afspraak voor de intake. In andere gevallen wordt tijdens de afstemmingsfase duidelijk dat het niet lukt om continuïteit in de begeleiding te krijgen.

Betrokkenheid doelgroep

Door samen met de gezinnen aan de slag te gaan is de interventie Samen Leren ontstaan. Het is het product van uitproberen, evalueren, verbeteren, aanpassen en aanscherpen. Ouders zijn hier continu in betrokken doordat de interventie steeds verder verbeterd is aan de hand van praktijkervaringen, maar ook door de effecten met hen te evalueren aan de hand van verschillende structureel afgenomen evaluaties. Aan ouders is

gevraagd waar verbetermogelijkheden liggen op het gebied van begeleiding en gebruik van materialen. Naar aanleiding van deze evaluatiegesprekken zijn er materialen zoals de informatiemap en een aantal specifieke onderdelen van de handleiding aangepast. Er is vanuit de uitvoerders en ouders een grote behoefte ontstaan om de informatiemap nog beter te laten aansluiten aan de praktijk door: dubbele informatie te verwijderen, het taalniveau nog passender te maken, meer werkbladen en activiteiten toe te voegen en apps en websites up to date te houden.

Daarnaast hebben evaluatiegesprekken input gegeven voor het verder aanscherpen van het trainings- en implementatietraject van de professionals die Samen Leren uitvoeren. Zo zijn de licenties B en C verder uitgewerkt en compleet gemaakt en is de duur van de trainingen verkort omdat dit beter aansluit bij het (start) niveau van de uitvoerders.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van Samen Leren is het verhogen van de onderwijsprestaties (Cito-scores) van kinderen met achterblijvende schoolprestaties uit groep één tot en met vier van basisscholen en daarmee de ontwikkelkansen van deze kinderen.

Subdoelen

Om het hoofddoel te bereiken worden er vaardigheden aangeleerd aan de ouders van de kinderen. Hiervoor zijn de volgende doelen geformuleerd:

- ouder stimuleert in aansluiting op school de leerhouding van het kind;
- ouder stimuleert in aansluiting op school de taalontwikkeling van het kind;
- ouder stimuleert in aansluiting op school de rekenontwikkeling van het kind;
- ouder stimuleert in aansluiting op school de fijne motoriek van het kind;
- ouder heeft regelmatig functioneel contact met de leerkracht;
- ouder biedt het kind structuur;
- ouder stelt het kind grenzen;
- ouder geeft het kind positieve aandacht.

Hierbij staat de **paarse** kleur voor de onderwijsondersteunende doelen en staan de **roze**, **oranje** en **groene** kleuren voor de opvoeddoelen.

Deze doelen zijn op hun beurt geconcretiseerd in meerdere subdoelen, zoals schematisch is weergegeven op de volgende pagina:

1. Ouder stimuleert in aansluiting op school de leerhouding van het kind.

- 1.1 Ouder en kind oefenen in dagelijkse situaties met de concentratie.
- 1.2 Ouder en kind oefenen aan de hand van spellen en materialen met de concentratie.
- 1.3 Ouder belooft het kind indien hij/zij zich concentreert.
- 1.4 Ouder stimuleert de leergierigheid van het kind door vragen te stellen tijdens dagelijkse situaties en spellen/activiteiten met het kind.
- 1.5 Ouder stimuleert de leergierigheid van het kind door samen op zoek te gaan naar antwoorden op de vragen van het kind.
- 1.6 Ouder belooft het kind voor het stellen van vragen en het zoeken naar antwoorden.

3. Ouder stimuleert in aansluiting op school de rekenontwikkeling van het kind.

- 3.1 Ouder stimuleert het kind te kijken naar leerzame, rekenvaardigheden stimulerende programma's.
- 3.2 Ouder stimuleert het kind oefeningen te doen op leerzame, rekenvaardigheden stimulerende websites/computerprogramma's.
- 3.3 Ouder en kind oefenen in dagelijkse situaties met rekenen.
- 3.4 Ouder en kind oefenen aan de hand van spellen en materialen met rekenen.
- 3.5 Ouder belooft goede resultaten voor rekenen en het oefenen met rekenen.

6. Ouder biedt het kind structuur.

- 6.1 Ouder hanteert een vaste dagindeling en weekplanning, waarbij aandacht is voor het doen van schoolwerk/leerzame spellen of activiteiten.
- 6.2 Ouder biedt het kind een vaste werkplek en een rustige leeromgeving.
- 6.3 Ouder en kind maken duidelijke afspraken over tijden en dagelijkse momenten en passen deze toe.
- 6.4 Wanneer er iets in de structuur/planning verandert, geeft de ouder dit duidelijk aan bij het kind.
- 6.5 Ouder belooft het kind wanneer hij/zij zich aan afspraken met betrekking tot structuur houdt.

2. Ouder stimuleert in aansluiting op school de taalontwikkeling van het kind.

- 2.1 Ouder stimuleert het kind te kijken naar leerzame, taalstimulerende programma's.
- 2.2 Ouder leest het kind (indien mogelijk) regelmatig voor, in de eigen of de Nederlandse taal.
- 2.3 Ouder en kind lezen regelmatig samen (alleen wanneer het kind al kan/leert lezen).
- 2.4 Ouder stimuleert het kind oefeningen te doen op leerzame, taal stimulerende websites/computerprogramma's.
- 2.5 Kind is lid van de bibliotheek en de bibliotheek wordt regelmatig bezocht door ouder en kind.
- 2.6 Ouder en kind oefenen in dagelijkse situaties met taal.
- 2.7 Ouder en kind oefenen aan de hand van spellen en materialen met taal.
- 2.8 Ouder belooft het kind voor goed taalgebruik en het oefenen met taal.

4. Ouder stimuleert in aansluiting op school de fijne motoriek van het kind.

- 4.1 Ouder en kind oefenen met de fijne motoriek in dagelijkse situaties.
- 4.2 Ouder en kind oefenen met de fijne motoriek aan de hand van spellen en materialen.
- 4.3 Ouder belooft het oefenen met de fijne motoriek.

7. Ouder stelt het kind grenzen.

- 7.1 Ouder stelt regels op, passend bij het kind.
- 7.2 Indien het kind de regels overtreedt, reageert de ouder op consistente wijze door het geven van waarschuwingen en een time-out.
- 7.3 Ouder belooft het kind indien hij/zij zich aan de gestelde regels houdt.

5. Ouder heeft regelmatig functioneel contact met de leerkracht.

- 5.1 Ouder is aanwezig bij belangrijke momenten op school of blijft op een andere manier op de hoogte.
- 5.2 Ouder is op de hoogte van het huidige en het verwachte schoolniveau van het kind.
- 5.3 Ouder communiceert met de leerkracht over het welzijn en de voortgang van het kind op school en thuis.

8. Ouder geeft het kind positieve aandacht.

- 8.1 Ouder belooft goed gedrag, inzet en prestaties.
- 8.2 Ouder past verschillende manieren van belonen toe.
- 8.3 Ouder reageert sensitief op emoties van het kind.
- 8.4 Ouder vraagt regelmatig aan het kind hoe het op school was.
- 8.5 Ouder besteedt positieve aandacht aan het doen van schoolwerk.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

Op de basisscholen en bij eventuele andere samenwerkingspartners vindt op laagdrempelige wijze werving plaats. Het traject kent per gezin vervolgens grofweg drie fasen: de afstemmingsfase, het werken aan doelen en de afronding (zie onderstaande schematische weergave van het traject).

De afstemmingsfase, waarvan de duur kan variëren van drie tot vijf weken, bestaat voor alle gezinnen uit vijf huisbezoeken met de volgende activiteiten: intake, kennismaking, informatiemap doornemen, activiteit uit informatiemap, en plan van aanpak bespreken. In overleg met het gezin wordt gekozen om één of twee keer per week langs te gaan. Voor een vlotter verloop van de begeleiding wordt aangeraden om twee keer per week aan te houden. Ook vindt er een gesprek tussen de ouder(s), begeleider van Samen Leren en leerkracht op de school van het kind plaats. Dit gesprek duurt ongeveer een half uur.

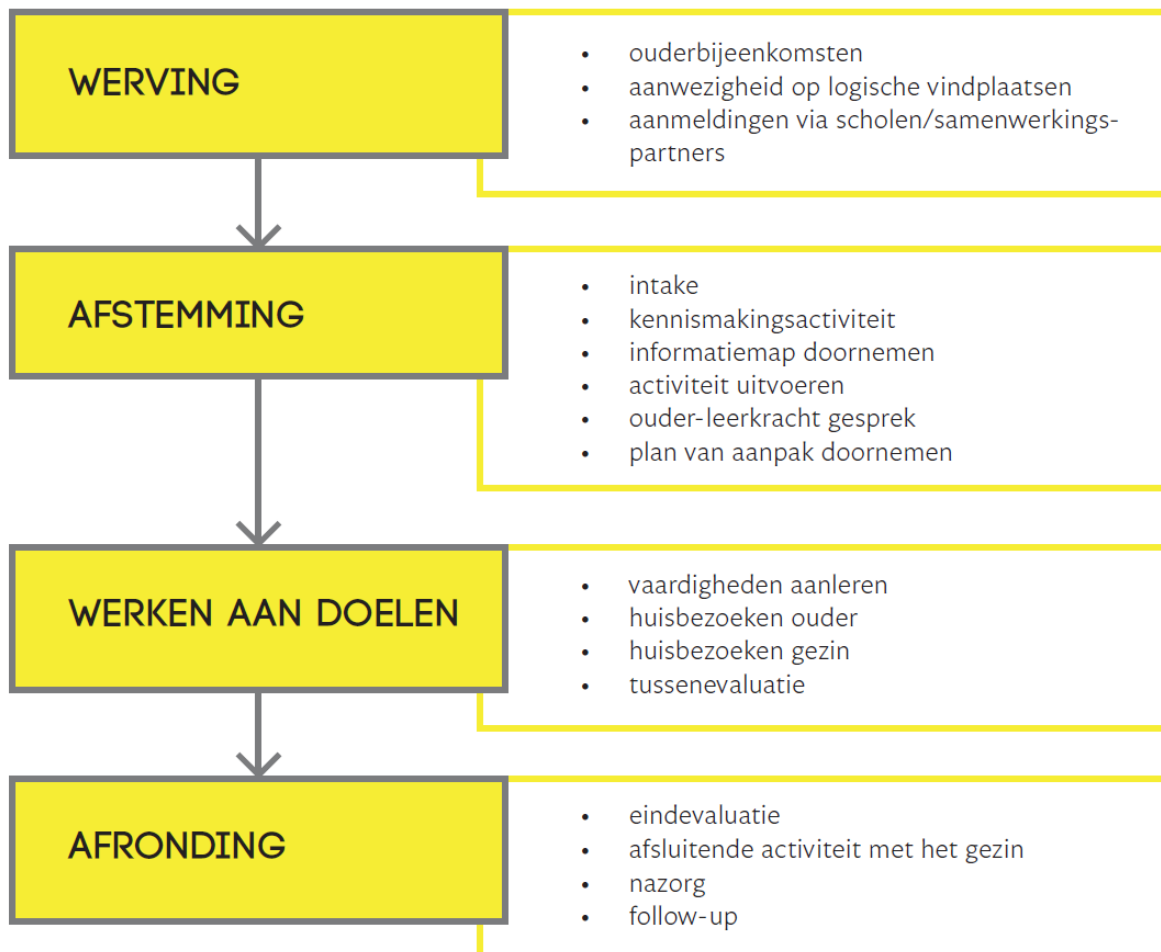
De fase 'werken aan doelen' varieert qua duur per gezin, naar gelang complexiteit en kwantiteit van de doelen en eventuele belemmeringen in het bereiken van de doelen (zoals de taligheid, stressniveau etc.). Hierbij gelden de volgende vuistregels:

- Het plan van aanpak wordt opgesteld en geldt tot de tussenevaluatie, daarna wordt met de ouder gekeken welke verlenging gewenst is.

- In het plan van aanpak wordt voor elk te behalen doel in ieder geval één huisbezoek met het gezin en één huisbezoek met de ouder gepland. Op basis van de tussenevaluatie kan dit worden uitgebreid met extra huisbezoeken indien de ouder de vaardigheid nog niet eigen gemaakt blijkt te hebben. Gemiddeld worden er per gezin drie tot vijf doelen opgesteld. De duur van deze fase varieert daarmee tussen de zes tot tien huisbezoeken tot de tussenevaluatie. Hierna wordt in veel gevallen verlengd met nog vier tot zes huisbezoeken. De gemiddelde duur van deze fase komt daarmee op tien tot zestien huisbezoeken, wat neerkomt op ongeveer vijf tot acht weken wanneer ouders tweemaal per week worden bezocht.
- In overleg met het gezin wordt gekozen om één of twee keer per week langs te gaan. Aangeraden wordt om twee keer per week aan te houden, aangezien er dan intensiever met de ouder aan de vaardigheden gewerkt kan worden.

De afrondingsfase bestaat uit vier huisbezoeken met de volgende activiteiten: een afsluitende activiteit met het gezin, een huisbezoek met de ouder(s) waarbij de begeleiding wordt geëvalueerd en een telefonisch nazorgcontact na ongeveer zes weken, waar eventueel een huisbezoek uit voort kan komen, en een follow-up huisbezoek na ongeveer zes maanden.

Huisbezoeken ouder en huisbezoeken gezin

Gedurende het hele traject worden huisbezoeken waarbij alleen de ouder(s) aanwezig is (zijn), en huisbezoeken met het hele gezin afgewisseld. De huisbezoeken waarbij alleen de ouder aanwezig is vinden onder schooltijd plaats, zodat de schoolgaande kinderen niet

thuis zijn. De huisbezoeken waarbij het hele gezin aanwezig is vinden plaats buiten schooltijd. De huisbezoeken met het gezin duren gemiddeld een uur, de huisbezoeken met de ouder(s) gemiddeld anderhalf uur.

Inhoud van de interventie

1. Werving

De werving richt zich op ouders die niet goed weten hoe zij hun jonge kinderen (uit groep 1 t/m 4 van de basisschool) waarbij sprake is van achterblijvende schoolprestaties, vanuit huis kunnen stimuleren. Op de scholen zijn flyers voor ouders beschikbaar en leerkrachten of intern begeleiders geven deze aan ouders waarvan zij denken dat zij baat zouden hebben bij begeleiding van Samen Leren (bijvoorbeeld tijdens het bespreken van het rapport). Zij leggen ouders uit wat deze begeleiding inhoudt en waarom zij denken dat dit geschikt is voor hen.

2. Afstemmingsfase

Intakegesprek

De begeleider neemt tijdens het intakegesprek de *Samen Leren intakevragenlijst ouder* af. Hierbij is het voor het draagvlak, de motivatie en de betrokkenheid wenselijk dat beide ouders (of opvoeders) aanwezig zijn.

Er worden vragen gesteld over het schools functioneren, het gedrag en het dagritme van het kind/de kinderen in het gezin. Ook wordt gevraagd naar de vaardigheden van de ouders op het gebied van de stimulering van hun kind bij de school en de opvoedingsvaardigheden van de ouders. Indien er sprake is van een aandachtspunt op het niveau van het kind, wordt besproken in hoeverre de ouder zelf al dingen toepast om dit te verbeteren. Op basis van de intake wordt het eerste concept van het plan van aanpak opgesteld. Tijdens het verdere traject kunnen er nog doelen worden toegevoegd, weggehaald of gewijzigd wanneer er meer informatie is verkregen of de situatie is gewijzigd. Ook worden de wederzijdse verwachtingen uitgesproken en worden afspraken gemaakt over de vaste dagen en tijden voor de huisbezoeken.

Kennismakingsactiviteit

De kennismakingsactiviteit vindt thuis plaats met het hele gezin en is informeler dan het intakegesprek. Er wordt een knutsel/spelactiviteit gedaan waar iedereen aan mee kan doen, bijvoorbeeld het maken van een collage van het gezin, waarbij de gezinsleden worden getekend en daarom heen worden plaatjes geplakt, positieve eigenschappen en kenmerken geschreven die passen bij het specifieke gezinslid. De functie hiervan is driedelig: verdere kennismaking met het gezin, een band opbouwen met de kinderen en meer informatie verkrijgen om de begeleiding specifiek op het gezin af te stemmen.

Informatiemap doornemen

Tijdens dit huisbezoek, waarbij alleen de ouder(s) aanwezig is (zijn), bespreekt de begeleider de *Samen Leren informatiemap voor ouders*. Per onderwerp wordt besproken hoe dit nu gaat in het gezin en of de ouder dit zou willen veranderen, zodat het niveau van vaardigheden van de ouder wordt bepaald en de mate waarin de ouder gemotiveerd is hieraan te werken. De onderwerpen die in de map staan, komen overeen met alle subdoelen binnen Samen Leren, namelijk onderwijsondersteunend gedrag, structuur, grenzen stellen en positieve aandacht. Bij alle doelen met betrekking tot onderwijsondersteunend gedrag, wordt in de map aandacht besteed aan wat er per groep (1 t/m 4) op school van het kind verwacht wordt.

Na alle onderwerpen nagelopen te hebben, kiest de ouder zelf een activiteit uit de map die hij/zij de volgende keer wil uitvoeren. Op deze wijze wordt de ouder geactiveerd in de begeleiding. Bij het doel 'ouder geeft het kind positieve aandacht' zijn bijvoorbeeld de volgende activiteiten in de map opgenomen: een kwaliteitspel, complimentendoos, emotiekaartjes en een beloningsschema. De activiteit die de ouder kiest, wordt door de begeleider met de ouder voorbereid. Hierbij worden vragen gesteld en wordt informatie gegeven over het belang ervan en hoe het kan worden toegepast.

Activiteit uitvoeren

De activiteit die de ouder in het vorige huisbezoek heeft gekozen, voert het gehele gezin tijdens dit huisbezoek uit. Voorbeelden van activiteiten zijn: een taalmemory, het maken van een weekschema, rekenbingo, het kwaliteitspel, het opstellen van gezinsregels, etc. Ook bereidt de begeleider met de ouder het gesprek met school voor. Hierbij wordt de intakevragenlijst leerkracht gebruikt.

Ouder-leerkracht gesprek

Ouder(s) en de begeleider van Samen Leren gaan samen in gesprek met de leerkracht en eventueel de intern begeleider van de school van het kind. Het doel is om het contact tussen ouder(s) en school te verbeteren of te versterken en (meer) informatie van de leerkracht te verkrijgen over hoe het op school met het kind gaat en hoe de ouder(s) hier vanuit huis bij aan kunnen sluiten. De vragen uit de leerkrachtvragenlijst en eventuele andere vragen die de ouder(s) hebben worden besproken. Hierbij is het van belang dat de vragen zo veel mogelijk door de ouder(s) zelf gesteld worden en de begeleider ondersteunend aanwezig is.

Plan van aanpak bespreken

Tijdens dit huisbezoek waarmee de afstemmingsfase wordt afgesloten, wordt het plan van aanpak met de ouder(s) doorgenomen. De begeleider kan hiermee nagaan of de geformuleerde doelen aansluiten bij wat de ouder voor ogen heeft. Het plan is een dynamisch plan en kan gedurende de verdere begeleiding te allen tijde worden aangepast in overleg met de ouder(s).

3. Werken aan doelen

Huisbezoeken waarbij aan doelen wordt gewerkt

Ook in de fase *werken aan doelen* zijn er huisbezoeken waarbij wisselend alleen de ouders aanwezig zijn en het gehele gezin. Ouders weten in deze fase aan welke vaardigheden zij zullen werken. Het aanleren hiervan middels ervaringsleren staat in deze fase centraal. Het is de taak van de begeleider hen hierin te ondersteunen en vanuit de positieve, betrokken basishouding goed bij hen aan te sluiten. Ervaringsleren verloopt volgens de fasen ervaren, reflecteren, conceptualiseren en actief experimenteren. Binnen de methode worden de termen ervaren, bespreken, informeren en proberen gebruikt, omdat dit toegankelijker termen voor de ouders zijn. De begeleider ondersteunt de ouder in dit leerproces en zet hiervoor de Samen Leren Informatiemap voor ouders in. Per fase wordt uiteengezet wat de invulling hiervan is en welke rol de begeleider hierin speelt.

Bij het ervaren staat uiteraard ervaring van de ouder met de vaardigheid centraal. De begeleider heeft deze onder andere in kaart gebracht middels de intake en het doornemen van de map. Indien er nog geen ervaring is met deze vaardigheid wordt hiervoor tijdens een huisbezoek gelegenheid gecreëerd. Handvatten hiervoor staan in de Samen Leren Informatiemap voor Ouders; de activiteiten die hierin staan kunnen een eerste ervaring met de vaardigheid zijn.

Door het bevragen van de vaardigheid maakt de ouder al een start met de reflectie hierop. Bij het werken aan het doel stelt de begeleider oplossingsgerichte vragen om deze reflectie verder in de hand te werken, (zie uitwerking 'ouder stimuleert de leerhouding van het kind'). Daarnaast staan in de map vragen bij de vaardigheden die de ouder aan het denken kunnen zetten.

De begeleider kan de Samen Leren informatiemap voor ouders weer inzetten voor het informeren over de vaardigheid. De map biedt op subdoelniveau informatie over het belang en de toepassing van de vaardigheid. Daarnaast kunnen ouder en begeleider samen op internet informatie opzoeken over het in praktijk brengen van de vaardigheid. De verschillende werkvormen en praktische tips bieden handvatten om de vaardigheid (nog meer) in praktijk te brengen voor de fase 'proberen'. Ouder en begeleider kunnen samen optrekken in deze fase, of de begeleider kan deze activiteiten met de ouder voor- en nabespreken. De begeleider is ondersteunend aanwezig en neemt niet de rol van de ouder over.

Hierbij is het belangrijk dat de begeleider een eventuele (praktische) vertaalslag maakt naar de situatie van de ouder zodat de kans dat ouder de vaardigheid zelfstandig zal toepassen toeneemt, bijvoorbeeld door tips te geven waarmee het minder tijd kost voor drukke ouders en door samen na te denken wanneer, waar (een plek in huis of buiten/onderweg) en hoe de ouder het voort kan zetten. De ervaring van de ouder in het zelfstandig toepassen van deze werkvormen en tips dient als input voor de volgende reflectie. Zodoende worden de fasen van ervaringsleren per vaardigheid meerdere malen doorlopen, zodat alle subdoelen die zijn opgesteld worden behaald.

Als voorbeeld zijn voor het doel 'Ouder stimuleert de leerhouding van het kind' de stappen van ervaringsleren uitgewerkt. Dit doel wordt opgesteld als uit de intake en afstemmingsfase blijkt dat het kind zich niet (goed) kan concentreren, het niet leuk vindt om nieuwe dingen te leren en ouder onderstaande vaardigheden nog niet (volledig) in praktijk brengt.

Ouder stimuleert de leerhouding van het kind

Ervaren

De ervaring van de ouder met het stimuleren van de leerhouding van het kind wordt als uitgangspunt genomen. Deze is besproken tijdens de intake en het bespreken van de *Samen Leren* Informatiemap voor ouders. Samen met de ouder wordt de ervaring die de ouder al heeft met het stimuleren van de leerhouding verder concreet gemaakt, bijvoorbeeld door te vragen in welke dagelijkse situaties de ouder al vragen stelt aan het kind.

Bespreken

Het stellen van reflecterende en oplossingsgerichte vragen (o.a. schaalvragen) met betrekking tot de vaardigheid helpt de ouder te reflecteren op de vaardigheid, zoals:

- In hoeverre past u deze vaardigheid al toe? Hoe vaak per dag/week?
- Op een schaal van 0 tot 10, welk cijfer zou u zichzelf voor deze vaardigheid geven?
- Waarom geeft u zichzelf dit cijfer en geen lager cijfer?
- Welke cijfer wilt u bereiken? Waarom?
- Wat is ervoor nodig om een hoger cijfer te krijgen?

De scores op dit doel komen terug bij de tussenevaluatie; de ouder wordt dan opnieuw gevraagd een score toe te kennen aan dit doel.

Informeren

- Neem samen het onderdeel 'stimuleren van de leerhouding van uw kind' door uit de Samen Leren informatiemap voor ouders.
- Zoek met de ouder naar informatieve sites over leerhouding, de ontwikkeling hiervan en de rol van de ouder bij het stimuleren (zie voorbeelden in de map).
- Kijk samen met de ouder op de website van de school of er informatie over dit onderwerp op staat.
- Kijk samen met de ouder naar wat er in het laatste rapport over de leerhouding of concentratie staat.
- Het ouder-leerkracht gesprek biedt de ouder mogelijkheid informatie te verkrijgen over hoe er vanuit school aan de leerhouding gewerkt wordt.

Proberen

Subdoel	Inhoud
1. Ouder en kind oefenen in dagelijkse situaties met de concentratie	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder oefent (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) in dagelijkse situaties hiermee door bijv. het kind een boodschappenlijstje te laten onthouden als ouder naar de supermarkt gaat.
2. Ouder en kind oefenen aan de hand van spellen en materialen met de concentratie	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder en kind oefenen (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) met suggesties uit de map, zoals 'ik ga op reis en ik neem mee' of memory. • Met ouder andere spellen/ oefeningen bedenken/op internet opzoeken die aansluiten bij interesses en niveau van het kind.
3. Ouder belooft het kind indien het zich concentreert.	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder oefent met belonen (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) bijvoorbeeld in een rollenspel • Ouder zet (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) beloningskaarten uit de map in.
4. Ouder stimuleert de leergierigheid van het kind door vragen te stellen tijdens dagelijkse situaties en spellen/activiteiten met het kind	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder stelt vragen (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) in veel voorkomende situaties zoals koken/eten/wandelen • Ouder stelt vragen (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) bij andere spellen/activiteiten; zoals vragen stellen over de kaartjes bij memory of tijdens een tv-programma etc.
5. Ouder stimuleert de leergierigheid van het kind door samen op zoek te gaan naar antwoorden op de vragen van het kind	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder zoekt met het kind (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) naar antwoorden, door bijvoorbeeld naar de bibliotheek te gaan, websites op te zoeken
6. Ouder belooft het kind voor het stellen van vragen en het zoeken naar antwoorden	<ul style="list-style-type: none"> • Ouder oefent met belonen (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) bijvoorbeeld in een rollenspel • Ouder zet (met ondersteuning/naar voorbeeld van begeleider) beloningskaarten uit de map in.

De tussenevaluatie

Het tussenevaluatiegesprek vindt plaats wanneer er aan alle doelen en subdoelen in huisbezoeken aandacht is besteed. Hierbij wordt de *Samen Leren (tussen)evaluatievragenlijst* afgenomen.

Daarnaast wordt bepaald hoe de begeleiding verder vorm zal krijgen, zowel qua duur, intensiteit als inhoud. Eventueel kan na de tussenevaluatie al worden afgesloten: indien er weinig doelen waren kan dit als eindevaluatiegesprek gelden. Dan vindt er wel nog altijd een afsluitend huisbezoek met het gezin plaats. Wanneer de begeleiding wordt vervolgd, wordt het plan van aanpak bijgewerkt qua aandachtspunten en doelen en aangevuld qua planning.

4. Afrondingsfase

Eindevaluatiegesprek

Het evaluatiegesprek vindt plaats nadat aan alle doelen en subdoelen die uit de tussenevaluatie naar voren kwamen, is gewerkt. Hierbij wordt de *Samen Leren (tussen)evaluatievragenlijst* afgenomen. Tijdens het gesprek wordt nagegaan of alle doelen zijn behaald en als dit niet zo is, waardoor dit komt en wat er eventueel nog nodig is voor het gezin (bijv. andere hulpverlening). Verder wordt nagegaan of de ouder tevreden is met de begeleiding die Samen Leren heeft geboden.

Afsluitende activiteit met het gezin

In het voorafgaande huisbezoek is door de begeleiders aan de ouders gevraagd hoe zij de begeleiding willen afsluiten, bijvoorbeeld door een uitje naar een speeltuin of park of door een leuke activiteit thuis zoals gezamenlijk een kunstwerk maken. Daarnaast blikken de begeleiders met de ouders kort terug op de begeleiding, waarbij de begeleider de ouder(s) veranderingen bij zichzelf laat benoemen en deze eventueel aanvult en de begeleiders geven de ouder(s) en kind(eren) certificaten.

Nazorgcontact

Zes weken na het eindevaluatiegesprek wordt er telefonisch contact opgenomen met het gezin in het kader van nazorg. Hierbij wordt nagegaan hoe het nu gaat met het gezin en wordt de *Samen Leren nazorg/follow-up lijst* afgenomen.

Follow-up gesprek

Na ongeveer zes maanden wordt er m.b.v. een *Samen Leren nazorg/follow-up lijst* opnieuw contact opgenomen om te kijken hoe het met het gezin gaat.

Samenwerking met scholen

Scholen zijn een belangrijke samenwerkingspartner voor Samen Leren zowel tijdens de werving als tijdens het traject. Tijdens de werving is de school een belangrijke aanmeldpartner, hierover worden afspraken gemaakt door de organisatie die Samen Leren uitvoert en de basisscholen waarmee wordt samengewerkt. In elk traject gaan tijdens de afstemmingsfase de ouder en de begeleider samen in gesprek met de leerkracht van het kind. Het doel is om het contact tussen ouder(s) en school te verbeteren of te versterken en (meer) informatie van de leerkracht te verkrijgen over hoe het op school met het kind gaat en hoe de ouder(s) hier vanuit huis bij aan kunnen sluiten. Tijdens de fase werken aan doelen worden extra gesprekken ingepland wanneer 'contact met school' een doel is waaraan gewerkt wordt of de situatie van het gezin daarom vraagt. Naast dat op casusniveau met de school van het kind wordt afgestemd, wordt op projectniveau met de betrokken basisscholen geëvalueerd over de werkwijze.

2. Uitvoering

Materialen

De handleiding voor de begeleider

Er is een handleiding voor de begeleiders van Samen Leren, waarin alle stappen in het traject concreet worden uitgewerkt.

Webapp voor de begeleider

In de Samen Leren webapp staan alle formats voor de begeleiding. In de webapp wordt het traject geregistreerd en wordt gemonitord of alle stappen zijn genomen. Daarnaast wordt per stap een koppeling gemaakt naar de handleiding.

Informatiemap voor ouders

De informatiemap voor ouders bestaat uit inhoudelijke uitleg over de vaardigheden gecombineerd met praktische werkbladen, verwijzingen naar websites en suggesties voor activiteiten. De informatiemap ondersteunt in het traject het leren volgens de cyclus van ervaringsleren. In de stap 'informer' wordt samen met de begeleider informatie opgezocht over de aan te leren vaardigheid. In het traject bepaalt de ouder samen met de begeleider aan welke doelen hij/zij wil werken. Om aan deze doelen te werken gebruiken de ouder en de begeleider de informatiemap. Hierin bespreken ze gezamenlijk wat in de map staat en of en hoe dit in de gezinssituatie past. Het gebruik van de Samen Leren informatiemap voorkomt dat de begeleider gaat vertellen 'hoe het moet'. Ouders die de Nederlands taal op schrift niet (voldoende) machtig zijn worden meer door de begeleider ondersteund in de tekst die geschreven staat. Samen wordt dan de inhoud van de tekst besproken en gekeken hoe deze past bij de situatie van het gezin. De informatiemap wordt gegeven aan ouders zodat zij er, indien zij dit willen, zelf (in eigen taal) aantekeningen bij kunnen maken.

Verdere materialen voor de doelgroep

De volgende formats zijn ontwikkeld om aan de doelgroep te overhandigen of deze met hen te bespreken:

- Afsprakenkaart
- Het plan van aanpak
- Certificaat ouder
- Certificaat kind

Wervingsmateriaal

Naast de beschrijving van de werving in de handleiding, zijn er ook andere materialen ter beschikking om de werving vorm te geven, zoals flyers en filmpjes en verhalen van gezinnen die hebben deelgenomen. Deze informatie is te bekijken op www.samenleren.net.

Materialen verkrijgen

De materialen zijn alleen te verkrijgen voor professionals die de training in Samen Leren volgen of gevolgd hebben.

Locatie en type organisatie

Welzijnsorganisaties in de eerste lijn, die geen gespecialiseerde hulpverlening bieden kunnen Samen Leren toepassen. Het sluit het best aan bij organisaties die al ervaring hebben met outreachend werken bij deze doelgroep, zoals nu in heel Nederland in de wijkteams/ buurtteams zijn vormgegeven. Binnen deze teams blijkt er vaak veel vraag te

zijn naar het methodisch vormgeven van deze vorm van laagdrempelige begeleiding van ouders bij pedagogische vragen.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

De interventie kan uitgevoerd worden in verschillende organisatievormen. Samen Leren kan worden ingezet door professionals met HBO werk- en denkniveau in het sociaalagogisch domein als vorm van lichte, preventieve ondersteuning, als onderdeel van een integrale aanpak in een gezin, of als specialisatie van één of meerdere professionals in een integraal, multidisciplinair team.

Van de uitvoerders wordt gevraagd:

- Ervaring en affiniteit met de doelgroep
- Ervaring met outreachend en laagdrempelig werken. Om aansluiting bij de doelgroep te vergroten en taalbarrières te ondervangen verdient een culturele en talige verscheidenheid onder de begeleiders de voorkeur.
- Een positieve, betrokken basishouding
- Kennis over de sociale kaart van de regio

Alle uitvoerders dienen licentie A in hun bezit te hebben.

Kwaliteitsbewaking

- Alle begeleiders hebben het trainings- en implementatietraject gevolgd.
- Met de webapp wordt elke traject geregistreerd en worden alle elementen van de interventie gemonitord. Bij elke stap worden theorie en praktische tips uit de Samen Leren handleiding aan de begeleider aangeboden. Dit vergroot het methodisch handelen.

Voorbeeld trajectpijl Samen Leren uit webapp

- Op casusniveau wordt de kwaliteit bewaakt door met ouders te evalueren op verschillende momenten, zo wordt voortgang op de gestelde doelen inzichtelijk gemaakt. Via de webapp wordt voor elk traject een evaluatie ingevuld door de leerkracht.
- Op projectniveau wordt met betrokken basisscholen (extern) en professionals (intern) geëvalueerd over de werkwijze.
- Via de webapp is zicht op zowel de voortgang van individuele trajecten als de voortgang van het gehele project. Daarnaast geeft de webapp een overzicht van de behaalde resultaten en evaluatiegegevens van alle trajecten samen.
- De inzet van de informatiemap voor ouders is geëvalueerd en aan de hand van de uitkomsten verbeterd.

Ontwikkelde licenties:

1. Licentie A: Professionals worden getraind in de werkwijze, zodat zij deze in kunnen zetten als onderdeel van hun integrale handwijze of als specialisatie binnen een team.

2. Licentie B: Train de trainer. Om collega's binnen de eigen organisatie te kunnen trainen en coachen.

Randvoorwaarden

De volgende randvoorwaarden zijn nodig voor een goed uitvoering van Samen Leren:

- Er kan ten minste vijftig uur per traject besteed worden aan de uitvoering. Dit omvat de voorbereiding, begeleiding, reistijd en registratie. Een stabiele personele bezetting is noodzakelijk.
- Er is ruimte om maatwerk te leveren. Dit betekent geen exacte vaststaande lengte van het traject in weken en aansluiten bij de situatie van de ouder.
- Er is voldoende tijd voor scholing van de uitvoerders. Naast het trainings- en implementatietraject is jaarlijkse bijscholing voor de uitvoerders nodig om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen van de interventie.
- Er is voldoende tijd voor het bekendmaken van de interventie bij netwerkpartners. Om aanmeldingen voor de interventie te krijgen moeten netwerkpartners bekend zijn met het aanbod van de interventie en goed op de hoogte zijn van de (contra)indicaties van gezinnen voor deelname.
- Om te zorgen voor goede afspraken met samenwerkingspartners, het monitoren van de trajecten en het aansturen van de begeleiders is coördinatie van de interventie binnen de organisatie nodig.
- Tijdens Samen Leren trajecten kunnen andere hulpvragen in het gezin gesignaleerd worden. Om de juiste hulp voor het gezin in te kunnen schakelen is kennis van de sociale kaart noodzakelijk.

Implementatie

Trainingstraject

Het traject voor het verkrijgen van licentie A bestaat uit basistraining + webapp training van 1,5 dag, daarna volgt een verdiepingstraining waarin reflectie op het eigen handelen centraal staat (twee dagdelen). Deelnemers ontvangen licentie A aan het eind van het trainingstraject. Daarna volgt het implementatietraject.

Implementatietraject

Het implementatietraject bestaat uit:

- Minimaal twee uitgevoerde trajecten waarbij geregistreerd is met de webapp Samen Leren.
- Twee keer per jaar drie uur supervisie door Stichting Aanzet en vier keer per jaar twee uur intervisie met eigen collega's die ook Samen Leren uitvoeren. Van de intervisiebijeenkomsten wordt een verslag gestuurd naar de licentieverstrekker.
- Minimaal één extra werkplekopdracht voorafgaand aan het tweede supervisiemoment.

Behoud licentie

Licentie A is één jaar geldig. Om de licentie te behouden moet jaarlijks aan een inspanningsverplichting voldaan worden. Deze verplichting bestaat uit het volgen van minstens één dagdeel bijscholing-supervisie per jaar. Tijdens deze bijeenkomsten wordt voorlichting gegeven over beleids- en methodische ontwikkelingen omtrent de interventie en onderzoeksresultaten worden gedeeld. Daarnaast bieden deze bijeenkomsten de mogelijkheid tot uitwisselen van ervaringen.

Train-de-trainer licentie

Na één jaar licentie A en minimaal zes afgeronde Samen Leren trajecten, kan licentie B verkregen worden voor het trainen van nieuwe begeleiders binnen de eigen organisatie. Hiervoor is een apart trainingstraject beschikbaar.

Kosten

Uitvoering

Per traject wordt 50 uur ingezet voor begeleiding door een professional met HBO werk- en denkniveau met een licentie Samen Leren. Kosten van het traject zijn afhankelijk van inschaling en de overhead van de uitvoerende partij. Daarnaast is er een professional betrokken in de rol van projectleider die de uitvoering en verantwoording van de volledige uitvoering door de betreffende organisatie monitort. Uren inzet is afhankelijk van de wijze waarop hieraan invulling gegeven wordt.

Trainings- en implementatietraject licentie A.

Enmalige scholingsuren voor de Samen Leren begeleiders voor het verkrijgen van licentie A:

- 1,5 dag basistraining
- 2 verdiepingstrainingen van 1,5 uur
- 6 uur supervisie
- 8 uur intervisie (intern)

Kosten bij een groepsgrootte van minimaal vijf personen: €690,- per persoon.*

Voor projectleiders komt daar bij twee uur instructie monitoren uitvoer Samen Leren binnen de eigenorganisatie via de webapp. Kosten €200,- per instructie.

Train-de-trainer Licentie B

Voor het verkrijgen van Licentie B, waarbij naast eigen uitvoer ook collega's binnen de eigen organisatie getraind mogen worden in de uitvoer van Samen Leren, is de volgende scholing vereist:

- 1 dagdeel training (4 uur)
- Samenstellen van een portfolio (geschatte investering: 40 uur)
- 1 assessmentgesprek

Kosten 795,- per training, ongeacht de groepsgrootte*.

Jaarlijkse bijscholing

Voor het behoud van de licentie is jaarlijks één dagdeel bijscholing vereist.

Kosten: €150,- per persoon*.

Materialen

Bij elk Samen Leren traject wordt één informatiemap voor ouders aan het gezin uitgereikt. Deze blijft eigendom van het gezin. Informatiemappen kunnen worden ingekocht via de licentiehouder. Kosten €45,- per map*.

Elke Samen Leren begeleider is in het bezit van een Samen Leren handleiding. Deze wordt verstrekt tijdens de training voor Licentie A samen met de aanvullende formats. Extra handleidingen zijn bij te bestellen via de licentiehouder. Kosten €15,- per handleiding*.

Samen Leren begeleiders registreren de trajecten die zij uitvoeren in de Samen Leren Webapp. De webapp zorgt voor kwaliteitsbewaking door te ondersteunen in het volgen van de stappen van de interventie en monitoring op projectniveau. Voor het gebruik van de Samen Leren webapp worden afspraken gemaakt tussen de uitvoerende organisatie

en de licentiehouders. Kosten voor het gebruik van de webapp is €140,- per maand per organisatie*.

*Prijspeil 2022 exclusief BTW

3. Onderbouwing

Probleem

Samen Leren is gericht op gezinnen waarin de ouders beperkte onderwijsondersteunende en opvoedvaardigheden hebben, waardoor de schoolprestaties van de kinderen achterblijven. Deze beperkte vaardigheden zijn vaak terug te zien bij ouders met een lage sociaal economische status (Postumus, Scholtus & Walthout, 2019; Bucx & De Roos, 2011). Dit statusniveau is afgeleid van een aantal kenmerken, namelijk: hun opleidingsniveau, inkomen en arbeidsmarktpositie (Knol et al. 2012). In 2019 groeiden meer dan 251.000 minderjarige kinderen op in een huishouden met een inkomen tot sociaal minimum (CBS, 2020). Te zien is dat de percentages kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen hoger zijn in de grote steden. In Rotterdam gaat het om 16,5 procent van de kinderen, in Amsterdam om 14,5 procent, Den Haag 14 procent en Utrecht 9,5 procent.

De spreiding van onderwijsachterstanden worden inzichtelijk gemaakt door te kijken naar de schoolweging. In de schoolweging wordt gesproken van een onderwijsachterstand wanneer leerlingen door een ongunstige economische, sociale of culturele omgeving slechter presteren op school dan ze bij een gunstigere situatie zouden kunnen (Kloprogge & De Wit, 2015). De schoolweging wordt berekend op basis van het opleidingsniveau van ouders, het gemiddelde opleidingsniveau van alle moeders van de school, land van herkomst van ouders, verblijfsduur van de moeder in Nederland en of de ouders in schuldsanering zitten. Op school- en gemeenteniveau kan gekeken worden naar de hoogte van het schoolgewicht. Des te lager de schoolweging, hoe minder omgevingsfactoren negatief van invloed zijn en hoe hoger de resultaten zijn die van de school mag worden verwacht (Posthumus, Scholtus & Walthout, 2019).

Wanneer er niet wordt ingegrepen, blijft de cognitieve ontwikkeling van kinderen uit gezinnen met een lage SES achter bij die van andere kinderen, hebben zij ook na groep 4 en in het vervolgonderwijs minder goede schoolprestaties en zullen zij vaker vroegtijdig schoolverlaten. De kans dat zij de arbeidsmarkt met een startkwalificatie betreden is aanzienlijk kleiner (A.G. Forster, 2020). Onderwijsachterstanden leiden daarmee tot slechtere loopbaanperspectieven, het wordt moeilijker om mee te komen in de maatschappij en de kans dat de volgende generatie ook met een onderwijsachterstand aan school begint wordt vergroot (Van Kampen et al. 2005). Er is sprake van een grotere kans op (jeugd)werkloosheid en laagbetaald werk. Ook de kans dat jongeren licht of zwaar delinquent gedrag ontwikkelen op latere leeftijd is groter. Het percentage arrestaties ligt hoger onder voortijdig schoolverlaters (T. Traag et al. 2014). Daarnaast is het middelengebruik onder deze jongeren hoger en is er een samenhang gevonden met psychosociale problemen en gezondheidsproblemen (Van der Gaag, 2020).

Oorzaken

In gezinnen met een lage SES en/of waarbij ouders een laag opleidingsniveau hebben, worden de kinderen minder of inadequaat cognitief gestimuleerd (Postumus, Scholtus & Walthout, 2019; Crampton & Hall, 2017) in vergelijking met gezinnen met een hogere SES of ouders met een hoger opleidingsniveau. Ook blijkt dat ouders met een laag opleidingsniveau en de vaak bijkomende lage sociaaleconomische positie niet veel cognitief stimulerende materialen en speelgoed in huis hebben (Suizzo & Stapleton, 2007).

Wanneer leerzame activiteiten thuis worden uitgevoerd zonder duidelijke structuur en positieve stimulering, leren kinderen er niet alleen niets van, maar kunnen zelfs een aversie ontwikkelen tegen leeractiviteiten (Blok, et al., 2005). Verder blijkt dat moeders uit wijken met een hoge SES hun kind vaker voorlezen, meer met hun kind praten en hun kind meer vragen stellen dan moeders met een lage SES (Hoff, Laursen & Tardif, 2002; Van Montfoort & Wolters, 2014). Investeren in een stimulerende thuisomgeving heeft positieve consequenties voor de geletterde ontwikkeling van kinderen in achterstandssituaties (Van Steensel, et al. 2019).

Onderzoek laat zien dat er een directe relatie is tussen de mate van geletterdheid van de ouders en de leesontwikkeling van hun kinderen (De Greef, Segers, Nijhuis, 2018). Laaggeletterdheid hangt samen met een laag inkomens- en opleidingsniveau (Christoffels, et al. 2016; Notten & De Wijs, 2017).

Uit onderzoek blijkt daarnaast dat ouders met een lage SES een hogere drempel ervaren om op scholen actief te ondersteunen bij activiteiten of te participeren in de medezeggenschapsraad of ouderraad (Bakker, Denessen & Brus-Laeven, 2007). Op scholen met veel gezinnen met een lage SES participeert daardoor slechts een beperkte groep ouders (Lusse, 2015). Leraren voelen zich daarnaast minder op hun gemak bij ouders met een lage sociaaleconomische status of andere etnische achtergrond, wat de afstand tussen ouders en de school vergroot (Bakker, Denessen, Dennissen & Oolbakkink-Marchand, 2013). Volgens Pomerantz, Moorman en Litwack (2007) besteden leraren meer aandacht aan kinderen van wie de ouders vaker naar school komen. Dit kan nadelige gevolgen hebben voor de schoolprestaties van kinderen van ouders die door leraren als minder betrokken worden ervaren (Van den Bergh, Denessen, Hornstra, Voeten & Holland, 2010).

Daarnaast is deelname aan (preventieve) interventies laag bij ouders met een lage sociaaleconomische status (Kazdin, Holland & Crowley, 1997; Nock & Photos, 2006). Axford en collega's (2019) stellen dat er allerlei praktische en psychische barrières een rol kunnen spelen bij het niet deelnemen aan opvoedprogramma's door ouders of bij het voortijdig beëindigen hiervan. Deze barrières spelen vooral een rol bij ouders met een lage sociaaleconomische achtergrond. Ook kan onbekendheid met hulpverleningsprogramma's als een drempel worden ervaren en kunnen ouders door instemming met deelname aan programma's het gevoel hebben slechte opvoeders te zijn of bang zijn voor wat hun omgeving hiervan denkt (Axford et al., 2012).

Een andere risicofactor voor achterblijvende schoolprestaties is een gebrekkige opvoeding. De kwaliteit van de opvoeding in gezinnen met een lage SES is gemiddeld lager (Bucx & De Roos, 2011). Ouders met een lage SES zijn minder sensitief dan ouders uit de midden- en bovenklassen (Mistry et al. 2008). Een lage mate van ouderlijke sensitiviteit en positieve stimulering en een gebrek aan consequente disciplineren hangt samen met een achterstand in de cognitieve ontwikkeling (Bradley, et al. 2001; Mesman et al., 2012). Kinderen van ouders die weinig sensitiviteit, positieve stimulering en consequente disciplineren toepassen zouden minder gemotiveerd zijn om te leren, hebben minder zelfregulatie, minder zelfvertrouwen, een minder groot gevoel van veiligheid en gebrekkige sociale vaardigheden. Al deze factoren dragen juist positief bij aan de cognitieve ontwikkeling en schoolprestaties van jonge kinderen (Mesman, 2010).

Aan te pakken factoren

Aan te pakken factoren waardoor leerprestaties achterblijven:

- Ouders bieden weinig of inadequate cognitieve stimulering van de kinderen door een gebrek aan kennis en/of geschikte materialen. Daarom zijn de subdoelen van de interventie: ouder heeft voldoende contact met school; ouder stimuleert de taalontwikkeling van het kind; ouder stimuleert de rekenontwikkeling van het kind; ouder stimuleert de leerhouding van het kind; ouder stimuleert de fijne motoriek van het kind. Ouders krijgen de Samen Leren informatiemap voor ouders met veel informatie, tips, en activiteiten/werkbladen.
- Ouders participeren weinig op de school van hun kind. Daarom is één subdoel van de interventie: ouder heeft voldoende contact met school.
- Ouders tonen een gebrek aan sensitiviteit. Daarom is één subdoel van de interventie: ouder geeft het kind positieve aandacht.
- Ouders disciplineren hun kinderen weinig consequent. Daarom is één subdoel van de interventie: ouder stelt het kind grenzen.
- Er is een gebrek aan regelmaat en voorspelbaarheid in het gezin. Daarom is één subdoel van de interventie: ouder biedt het kind structuur.
- Ouders nemen weinig deel aan preventieve interventies. Daarom is de werkwijze outreachend en laagdrempelig vormgegeven.

Verantwoording

Algemene aanpak

Gedurende elk traject, van het eerste contactmoment met het gezin tot het laatste en om alle doelen te bereiken, wordt een algemene aanpak gehanteerd. Deze algemene aanpak wordt aangevuld met een specifieke aanpak per onderdeel uit het traject en per (sub)doel binnen de fase 'werken aan doelen'. De algemene aanpak zal nu eerst worden omschreven, waarna de specifieke aanpak wordt verantwoord per onderdeel uit het traject.

Gericht op ouders van jonge kinderen

Ouders zijn van grote invloed op het onderwijssucces van kinderen. Ondersteuning van ouders bij het leren thuis draagt bij aan een de cognitieve ontwikkeling van kinderen (Willemen & Iliás, 2019).

Samen Leren richt zich op ouders van jonge kinderen (onderbouw van de basisschool). Interventies gericht op het aanleren van opvoedvaardigheden die vroeg worden ingezet behalen betere en meer langdurige resultaten dan interventies die later worden ingezet (Moran et al., 2004).

Outreachend werken

Het bieden van ondersteuning in de thuissituatie werkt positief omdat er beter aangesloten kan worden op de situatie van de ouder en er direct in de praktijk met vaardigheden kan worden geoefend (Dawson & Berry, 2002; Van der Pluijm, 2020; Keizer et al. 2021). Het gevoel van veiligheid wordt verhoogd doordat ouders zich in hun eigen situatie op hun gemak voelen (Burggraaf-Huiskes, 2013). Zeker bij moeilijker bereikbare doelgroepen, zoals ouders in wijken met veel bewoners met een lage SES, is outreachend werken en regelmatig contact van belang (Oudhof et al, 2013).

Positieve, betrokken basishouding

De begeleiders benaderen het gezin vanuit een positieve, betrokken en open basishouding. De relatie tussen ouders en de begeleider is een kritieke factor voor het bereiken van

verbetering in gezinnen bij 'home visiting'-programma's (Watson & Tully, 2008). Belangrijke factoren hierbij zijn een niet-oordelende, begripvolle houding aannemen en het gezin met respect behandelen (o.a. Axford et al., 2012). Door uit te gaan van een partnerschapsbenadering, waarbij de vraag van de ouder centraal wordt gesteld en het perspectief van de ouder als uitgangspunt wordt genomen, sluit Samen Leren aan bij de diversiteit aan opvoedingssituaties (Keizer et al., 2021). Door de positieve, betrokken en open wijze van bejegenen sluit Samen Leren aan bij ouders met diverse culturele achtergronden (Blokland, 2010). Dit is van belang omdat blijkt dat allochtone ouders opvoedingsbegeleiding eerder stopzetten dan autochtone ouders, omdat de hulp niet aansluit bij hun behoeften (Prinsen et al., 2012).

Oplossingsgericht werken

Binnen Samen Leren wordt gewerkt met de oplossingsgerichte benadering (De Shazer & Berg, 2007). Deze benadering zet de belevingswereld van de ouder centraal. Door oplossingsgericht te werken wordt de ouder in staat gesteld om te bepalen wat het probleem is en hier een andere kijk op te ontwikkelen (de Vries et al, 2017).

Ervaringsleren

Bij het aanleren van vaardigheden wordt de leercyclus van Kolb (1983) meerdere malen doorlopen om vaardigheden eigen te maken. Dit zijn de fases concreet ervaren, reflectief observeren, abstract conceptualiseren en actief experimenteren (Kolb et al, 2001). Samen Leren vertaalt deze begrippen naar ervaren, bespreken, informeren en proberen. Er is een centrale rol weggelegd voor ervaring in het leerproces; kennis wordt gevormd door de omzetting van ervaring en resulteert uit de combinatie van het begrijpen en omzetten van ervaringen (Kolb, 1984).

Aansluiten bij de ouder

Aansluiten bij de Zone van Naaste Ontwikkeling (ZNO)

Bij het aanleren van vaardigheden wordt aangesloten bij de zone van naaste ontwikkeling (Vygotsky & Cole, 1978). Volgens Vygotsky en Cole (1978) houdt dit de afstand in tussen het feitelijke niveau zoals is vastgesteld en het potentiële niveau wat bereikt wordt wanneer de persoon begeleiding krijgt van iemand die meer gevorderd is in de vaardigheid.

Bij Samen Leren worden de vaardigheden in doelen geformuleerd. Deze doelen worden geformuleerd in aansluiting op de zone van naaste ontwikkeling, zodat zij het potentiële niveau van de ouder weergeven. Hierbij dient srake te zijn van maatwerk, omdat niet alle ouders hetzelfde kunnen en niet iedereen op dezelfde wijze leert (National Academics of Sciences, Engineering and Medicine, 2016; Forster, 2020).

Aansluiten bij de motivatie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de relatie tussen hulpverlener en ouder en het aansluiten bij de motivatie van de ouder, een groot aandeel uitmaken van de uitkomst van de hulpverlening (Van Yperen et al., 2010; Mourik, et al. 2016). De meeste ouders, ongeacht hun sociaaleconomische klasse of etnische achtergrond, ondersteunen hun kinderen in de schoolloopbaan (Lusse, 2015). Alle ouders zijn betrokken bij hun kind, hebben het beste met hun kind voor (De Vries, 2019). De doelstelling van Samen Leren sluit aan bij deze motivatie van ouders om hun kind te steunen bij school. In de afstemmingsfase wordt per vaardigheid bekeken of de ouder gemotiveerd is deze aan te leren. Om goed aan te sluiten bij de motivatie van ouders kijkt de begeleider in welke fase van gedragsverandering ((DiClemente & Graydon, 2020) de ouders zich bevinden.

Aansluiten bij de situatie

Door het outreachend en laagdrempelig werven en werken is er een goede aansluiting op de doelgroep. Deze wordt versterkt door het aansluiten bij de individuele situatie van elke ouder. Deze situatie kan praktische belemmeringen voor deelname opwerpen. Hierbij valt vooral te denken aan de tijd en ruimte die het gezin beschikbaar heeft, dat zij geen beschikbaarheid hebben over kinderopvang of vervoer om naar een instelling te gaan (Axford et al., 2019). Daarom wordt tijdens de intake beschikbare tijd en ruimte van de ouder vastgesteld en hierop aangesloten.

Inzet informatiemap

Voor het werken aan doelen wordt de Samen Leren informatiemap voor ouders gehanteerd. Doordat ouders niet slechts informatie en materialen krijgen aangereikt bij de onderwerpen waar zij aan willen werken, maar over alle onderwerpen, kunnen zij wanneer er na de begeleiding toch andere thema's blijken te spelen, zelf ook nog aan de doelen werken. Ouders kunnen gedurende de begeleiding buiten de huisbezoeken om zelfstandig aan de slag met wat er geoefend en besproken is tijdens de huisbezoeken of met nieuwe vaardigheden. Dit verkleint doelbewust de afhankelijkheid van de begeleiders van Samen Leren (Ince & Schmidt, 2017). Om de Samen Leren informatiemap zo toegankelijk mogelijk te maken, is deze geschreven aan de hand van de richtlijnen voor eenvoudige taal (Stichting Lezen en Schrijven, 2021).

Het traject

Per onderdeel uit het traject wordt een specifieke verantwoording gegeven, als dit naast de omschreven algemene aanpak van toepassing is.

Werving

Laagdrempelige werving is bij Samen Leren van groot belang. Ouders voor wie begeleiding aan huis gericht op opvoeding of onderwijsondersteunend gedrag het hardst nodig is, worden vaak niet bereikt door onbekendheid met hulpverleningsinstanties of doordat zij hulp zoeken als taboe ervaren (Axford et al., 2012). Het programma moet laagdrempelig toegankelijk zijn en ouders moeten de kans krijgen de begeleiders te leren kennen (Axford et al., 2012). Bij Samen Leren kunnen ouders zich opgeven voor begeleiding via de leerkracht, intern begeleider, of tijdens een ouderavond of een informatieochtend op school in de ouderkamer.

Afstemmingsfase

Tijdens deze fase is het erg belangrijk dat de begeleider een goed beeld krijgt van de situatie, motivatie, en de zone van naaste ontwikkeling van de ouders zodat hier gedurende de begeleiding goed op aangesloten kan worden. Tijdens het intakegesprek is het daarnaast van belang dat voorkomen wordt dat ouders zich slechte opvoeders voelen bij deelname aan het programma, wat er vaak voor zorgt dat ouders niet willen deelnemen of de begeleiding voortijdig beëindigen (Axford et al., 2012). Om dit te voorkomen is de intake van Samen Leren positief en kindgericht vormgegeven.

Werken aan doelen

Na de afstemmingsfase volgt de fase werken aan doelen. Hierbij staan de doelen van het plan van aanpak centraal. Het aanleren van vaardigheden is nodig om alle doelen te verwezenlijken. Uit literatuurstudies van Watson en Tully (2008) blijkt dat thuisbegeleiding effectiever is als deze doelgericht is en gericht is op het aanleren van specifieke, concrete vaardigheden. Dit werkt beter bij kwetsbare gezinnen dan slechts het verschaffen van (psychologisch) inzicht en bieden van advies. Het aanleren van

concrete opvoedvaardigheden in de eigen situatie vergroot de zelfredzaamheid van deze ouders (Dawon & Berry, 2002). Er wordt bij alle doelen gewerkt aan de hand van oplossingsgerichte schaalvragen (De Shazer et al., 2007) om te monitoren of de begeleiding de goede kant op gaat en tevens de ouder te activeren in de begeleiding.

Naast de omschreven algemene aanpak, dient er bij sommige doelen expliciet afgestemd te worden op de ouder. Deze specifieke aanpak zal nu samenvattend worden beschreven, waarbij (de nummers van) de subdoelen waarvoor de aanpak geldt worden genoemd.

Aansluiten bij de motivatie

Wanneer ouders niet gemotiveerd zijn om aan een bepaald (sub)doel te werken, heeft dit vaak te maken met het feit dat zij het belang hiervan niet inzien (Prochaska et al., 1992; DiClemente & Graydon, 2020). Veel ouders denken bijvoorbeeld dat je alleen oefent voor school door middel van huiswerk, en niet door middel van leerzame (computer)spellen of door te praten met je kind. Er dient aandacht besteed te worden aan het bespreken van het belang van werken aan die vaardigheid voor het doel wat de ouder belangrijk vindt. De begeleider legt steeds de link naar wat de vaardigheden bijdragen aan het schoolsucces van hun kind(eren) en geeft zelfinzicht met betrekking tot die vaardigheden (DiClemente & Graydon, 2020). Hier wordt de *Samen Leren informatiemap voor ouders* gebruikt, waarin een *mindmap* zit met de verbanden tussen alle verschillende doelen. Op deze wijze wordt motivatie bij de ouder ontlokt, omdat zij het beste voor hebben met hun kind (o.a. De Vries, 2019).

Ouders willen vaak huiswerkbegeleiding omdat hun kind niet met hen samen wil oefenen, ze luisteren dan niet, maar naar een begeleider wel. Ouders worden dan gemotiveerd om te werken aan grenzen stellen of structuur bieden, wat voorwaardelijke factoren zijn bij het versterken van onderwijsondersteunend gedrag bij ouders (Mesman, 2010; Goodall & Vorhaus, 2011). Daarnaast voelen ouders zich vaak niet toegerust om een bepaald doel te bereiken; ze hebben er bijvoorbeeld geen vertrouwen meer in dat het hen gaat lukken om hun kind te laten luisteren omdat zij al allerlei opties hebben geprobeerd (Mayo & Siraj; 2015). Het uitdrukken van empathie is dan belangrijk, evenals het uitspreken van vertrouwen in de capaciteiten van de ouder (Miller & Rollnick, 2002). Vervolgens wordt de ouder aangemoedigd het met de begeleider nog eens te proberen. Als er weerstand bij een ouder wordt gesignaleerd door de begeleider, wordt er aandacht besteed aan het vergroten van de motivatie (o.a. De Vries, 2019).

Subdoelen waarbij op deze wijzen aansluiten bij de motivatie van specifiek belang is:

1. Leerhouding stimuleren	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 en 1.6
2. Taalontwikkeling stimuleren	2.1, 2.2, 2.4, 2.6, 2.7 en 2.8
3. Rekenontwikkeling stimuleren	3.1, 3.2 en 3.5
4. Fijne motoriek stimuleren	4.2 en 4.3
5. Ouder-school contact	5.1, 5.2 en 5.3
6. Structuur bieden	6.1, 6.2, 6.3 en 6.4
7. Grenzen stellen	7.1, 7.2 en 7.3
8. Positieve aandacht geven	8.1 en 8.3

Aansluiten bij de situatie

Voor het behalen van subdoelen is het van belang om aan te sluiten bij de (praktische) situatie van het gezin (Axford et al., 2019). Wanneer het gaat om het oefenen in dagelijkse situaties, moet door de begeleider nauw worden aangesloten bij de dagelijkse praktijk van ouder en kind. Bij ouders die door bijvoorbeeld (vrijwilligers)werk, zorg voor meerdere kinderen, het huishouden en andere activiteiten, een zeer volle weekplanning hebben, dient hier goed op afgestemd te worden door na te gaan wat de mogelijkheden zijn passend binnen hun schema (Axford et al., 2019). Ook kan er extra aandacht besteed worden aan subdoelen die minder tijdsinvestering van de ouder vragen, zoals oefenen in dagelijkse situaties, wat ook zeer doeltreffend is (Mesman, 2010). Daarnaast wordt er aandacht besteed aan wat anderen uit het netwerk van de ouder kunnen doen. Het kind kan bijvoorbeeld met familie of vrienden van het gezin mee naar de bibliotheek.

Ook dient er goed afgestemd te worden op de praktische situatie van het gezin (Axford et al., 2019). Wanneer er bijvoorbeeld geen computer aanwezig is, kan er eventueel in de bibliotheek of bij de burens worden geoefend. Ouders met beperkte financiële middelen denken soms dat zij hun kind daardoor niet voldoende kunnen stimuleren bij school of niet kunnen belonen. Er wordt dan extra aandacht besteed over wat er met weinig middelen allemaal al mogelijk is op deze gebied van belonen (Mesman, 2010). Tot slot dient er in de begeleiding aandacht te worden besteed aan de verschillen tussen kinderen, wanneer er meerdere kinderen in het gezin aanwezig zijn. Elk kind is uniek en maakt een eigen ontwikkeling door. De vaardigheden die worden aangeleerd, zijn te vertalen naar alle kinderen.

Subdoelen waarbij op deze wijzen aansluiten bij de situatie van specifiek belang is:

1. Leerhouding stimuleren	1.1, 1.2, 1.4 en 1.5
2. Taalontwikkeling stimuleren	2.1, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7 en 3.8
3. Rekenontwikkeling stimuleren	3.1, 3.2, 3.3 en 3.4
4. Fijne motoriek stimuleren	4.1 en 4.2
5. Ouder-school contact	5.1 en 5.3
6. Structuur bieden	6.1, 6.3 en 6.5
7. Grenzen stellen	7.2 en 7.3
8. Positieve aandacht geven	8.2, 8.4 en 8.5

Oplossingsgerichte technieken

Naast de omschreven algemene aanpak, worden er bij specifieke (sub)doelen andere technieken uit de oplossingsgerichte benadering gebruikt. Het gaat hierbij om het zoeken naar oplossingen met de ouder door uitzonderingen op de situatie onder de loep te nemen. Daarnaast wordt de ouder in de begeleiding als expert gezien: expert over de eigen situatie en het verleden, zijn/haar kind en het ouderschap (De Vries & Prüst, 2017). De begeleider heeft expertise op het gebied van opvoeden en gerelateerde zaken. Deze kennis is echter niet één op één toepasbaar op elke situatie of elk kind. De kennis van de ouder is hierbij nodig. Op deze manier ontstaat er een gelijkwaardige situatie, die van belang is in het begeleiden van gezinnen (National Academics of Sciences, Engineering and Medicine, 2016).

De begeleider zet deze technieken in wanneer een ouder aangeeft dat het niet lukt om iets zelfstandig voort te zetten. De begeleider vraagt de ouder dan naar situaties waarin het (in het verleden) wel lukte of goed ging (de uitzonderingen). Er wordt aandacht besteed aan wat er toen anders was en wat de ouder anders deed of wie erbij betrokken

was en wat diegene inzette. Zo wordt nagegaan hoe deze uitzondering kan worden uitgebreid. Op deze wijze wordt door het bespreken van uitzonderingen een (deel)oplossing van het probleem gevonden en dit vormt vaak het startpunt voor een grotere verandering (De Shazer, 2007)).

Subdoelen waarbij inzetten van deze oplossingsgerichte technieken van specifiek belang is:

1. Leerhouding stimuleren	1.4 en 1.5
2. Taalontwikkeling stimuleren	2.2, 2.3, 2.6, 2.7 en 2.8
3. Rekenontwikkeling stimuleren	3.3 en 3.4
4. Fijne motoriek stimuleren	4.1, 4.2 en 4.3
5. Ouder-school contact	5.1 en 5.3
6. Structuur bieden	6.1, 6.2 en 6.3
7. Grenzen stellen	7.1, 7.2 en 7.3
8. Positieve aandacht geven	8.1 en 8.2

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering

- a) Procesevaluatie interventie Samen Leren 2020. Isic, N., Wind, R., Thier, E. & Rotteveel, S. (2020). Interne, niet gepubliceerde publicatie van Frontlijn, gemeente Rotterdam en Stichting Aanzet.
- b) In de periode september 2015 tot eind 2020 is door Frontlijn en Stichting Aanzet op verschillende momenten data verzameld bij de respondenten. De gegevens in de procesevaluatie zijn verzameld bij de direct betrokkenen bij de uitvoering van Samen Leren, namelijk de participanten, uitvoerders, basisscholen en eigenaren.
  - Bij 284 deelnemende gezinnen is aan het eind van het traject een mondelinge eindevaluatie afgenomen op basis van een vragenlijst. Tijdens de tussen- en eindevaluatie van elk traject is er geëvalueerd met het gezin, wat is verwerkt in het rapportagesysteem van de organisatie. Op basis van o.a. deze evaluaties zijn per schooljaar jaarrapportages gemaakt. De jaarrapportages en achterliggende data zijn in deze procesevaluatie gebruikt.
  - Bij 71 uitvoerders (15 professionals en 58 stagiaires) vanuit Frontlijn en Stichting Aanzet zijn halfjaarlijkse evaluaties gehouden.
  - Bij 13 scholen is door Frontlijn jaarlijks een mondelinge evaluatie gehouden. Bij Stichting aanzet zijn voor 87 trajecten schriftelijke leerkrachtvragenlijsten ingevuld.
  - Bij de eigenaren van de interventie zijn de ervaringen met het trainings- en implementatietraject opgehaald.
- c) *Bereik doelgroep.* Uit de evaluatie blijkt dat de beoogde doelgroep wordt bereikt. Geëxperimenteerd is met het inzetten van de interventie bij kinderen in het speciaal basisonderwijs. De resultaten hiervan zijn wisselend, dit zal verder onderzocht moeten worden.

Interventie uitgevoerd volgens plan. Uitvoerders geven aan de elementen van het traject over het algemeen uit te kunnen voeren zoals bedoeld. Maatwerk in het traject wordt als prettig en noodzakelijk ervaren. Er is voldoende tijd om het Samen Leren traject uit te voeren. Wanneer participanten meerdere doelen hebben of hulpvragen op meerdere leefgebieden, duurt het traject langer. Daar staat tegenover dat er ook participanten zijn die (sneller) zijn geholpen met praktische tips, deze trajecten zijn logischerwijs korter. In de praktijk is gebleken dat standaard twee keer per week op huisbezoek gaan efficiënter is voor het traject. Voor de verschillende stappen in het traject worden vanuit de praktijk aanbevelingen gedaan voor aanscherping van de werkwijze. Zo wordt bijvoorbeeld aanbevolen om de ouder- en gezinshuisbezoeken te combineren op het moment dat de kinderen aanwezig zijn bij de ouderhuisbezoeken. Deze aanbevelingen worden overgenomen.

De door Stichting Aanzet ontwikkelde web app maakt het mogelijk om de voortgang van alle trajecten en behaalde resultaten te monitoren. Aanbevolen wordt om standaard bij de start van Samen Leren bij een nieuwe organisatie de webapp te gebruiken.

Ervaring participanten en uitvoerders. Participanten ervaren de begeleiding en het contact met de uitvoerders als positief, betrokken, laagdrempelig, flexibel en prettig. Het gebruik van schaalscores om (voortgang van) de vaardigheden in kaart te brengen werkt voor zowel participanten als uitvoerders niet prettig. Op basis hiervan is in de handleiding en informatiemap een aanpassing gedaan dat alleen nog op doelniveau gebruik wordt gemaakt van schaalvragen. De schaalvragen worden niet meer gesteld aan de hand van cijfers, maar aan de hand van smileys. Uit testen in de praktijk bleek dit voor ouders duidelijker te werken.

Daarnaast worden aanbevelingen gedaan voor het aanpassen van de informatiemap voor ouders. Deze aanpassingen zijn doorgevoerd door o.a. dubbele informatie te verwijderen, het taalniveau aan te passen, de map meer visueel te maken en meer activiteiten toe te voegen.

Succes en faalfactoren. In de procesevaluatie zijn de succes en faalfactoren beschreven op de gebieden:

- Instroom en samenwerking met scholen. Nauw contact met de scholen en duidelijke afspraken over samenwerking is noodzakelijk.
- Onvoorziene processen. Ruimte voor maatwerk in de interventie en het laagdrempelig in contact komen met gezinnen brengt ook onvoorziene processen met zich mee. Aanbevolen wordt om binnen uitvoerende organisaties afspraken te maken hoe met deze onvoorziene processen kan worden omgegaan.
- De implementatie van Samen Leren binnen een nieuwe organisatie valt of staat met heldere randvoorwaarden, goede samenwerking met scholen en het efficiënt kunnen monitoren van gegevens. Randvoorwaarden waar binnen een organisatie aan voldaan moet worden, zijn o.a. voldoende tijd voor traject, scholing uitvoerders en het bekendmaken van de interventie bij netwerkpartners. Aanbevolen wordt om van deze punten een implementatieplan te maken bij de start van Samen Leren bij een organisatie.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten

- a) Keizer, R, Steensel, R.C.M. van, Jongerling, J., Stam, T.M.I.C., Godor, B.P. & Lucassen, N. (2021). Collaborative Learning Intervention associated with Increases in Home-Based School Involvement for Families in Deprived Neighborhoods. *Working paper*
- b) Een quasi-experimenteel longitudinaal onderzoek met een voor- en nameting. Het doel van het onderzoek was een effectiviteitsstudie naar de interventie Samen Leren, waarbij gekeken werd naar de effectiviteit van de interventie op het verbeteren van de oudervaardigheden. Binnen zes scholen werden per leerjaar (groep 1 t/m 4) kinderen van de ene klas random toegewezen aan de interventiegroep en kinderen van de andere klas aan de controlegroep. Aangemeld via deze zes scholen namen 56 gezinnen met kinderen met achterblijvende schoolprestaties deel aan de interventie. Bij 37 gezinnen is de interventie direct gestart, 19 gezinnen kwamen eerst op een wachtlijst van vier maanden en vormden hiermee de controlegroep. De interventie werd uitgevoerd door professionals van Frontlijn, gemeente Rotterdam.

Bij ouders zijn tijdens de start van de interventie of start van de wachtlijstperiode mondeling vragenlijsten afgenomen. De keuze van de vragenlijsten is afgestemd met de ontwikkelaars van de interventie. Aan het eind van de interventie of

wachttijdperiode zijn dezelfde vragenlijsten opnieuw afgenomen. Ouders rapporteerden over hoe zij thuis aan school werken, over de kwaliteit van de ouder-leerkracht relatie en over hun opvoedvaardigheden. De variabele 'thuis aan school werken' meet de Samen Leren doelen gericht op het stimuleren van de leerhouding, taal- en rekenontwikkeling en fijne motoriek en is gemeten aan de hand van 13 items die zich op dit onderwerp richten van de Family Involvement Questionnaire – Elementary Version (FIQ-E). De kwaliteit van de ouder-leerkracht relatie werd gemeten met 7 items van de Parent- Teacher Involvement Questionnaire-Parent's version (PTIQ) die zich richten op de relatie tussen de ouder en de leerkracht van het kind. Deze variabele meet het Samen Leren doel ouder heeft functioneel contact met de leerkracht. Voor opvoedvaardigheden zijn de sub- schalen van de Parenting Styles and Dimensions questionnaire (PSD) gebruikt die zich richten op beredeneren en warmte/betrokkenheid. Deze variabelen meten de Samen Leren doelen Grenzen stellen, positieve aandacht geven en structuur bieden.

Analyses werden uitgevoerd met padmodellen. Er werden twee losse padmodellen geschat in plaats van één, omdat door onze steekproefomvang niet alle variabelen in één padmodel konden worden opgenomen. De variabelen zijn gegroepeerd op basis van theoretische gronden. Model 1 test de effecten van de interventie op de betrokkenheid van ouders bij thuis aan school werken en op de kwaliteit van de ouder-leerkracht-relatie. Model 2 test het effect van de interventie op opvoedingsvaardigheden, meer specifiek op ouderlijke warmte / betrokkenheid, en redeneren / inductie. In beide modellen werden de uitkomstvariabelen gecorrigeerd voor hun uitgangswaarden. Om rekening te houden met de genestheid van de data (met families genest in klassen en klassen genest in scholen) werden cluster-robuuste standaardfouten berekend. Analyses werden uitgevoerd in R met behulp van het lavaan-pakket en Full Information Maximum Likelihood (Rosseel, 2012).

- c) De ouders in de interventiegroep lieten een significante verbetering zien op thuis aan school werken na het volgen van de interventie ($b=.25$, $se = .12$, $\beta = .275$, $p=.032$). Tegen de verwachting in lieten de resultaten geen effect van de interventie zien op de kwaliteit van de ouder-leerkracht-relatie. ($b=-.06$, $se = .21$, $\beta=-.037$, $p=.781$). Eveneens tegen de verwachting in lieten de resultaten geen significant effect van de interventie zien op de opvoedvaardigheden warmte/betrokkenheid ($b=.10$, $se = .12$, $\beta=.115$, $p=.408$) en beredeneren ($b=.08$, $se = .14$, $\beta=.076$, $p=.524$).

Concluderend kan worden gezegd dat de interventie Samen Leren een positief effect heeft op thuis aan school werken, wat een essentieel mechanisme is om uiteindelijk de kloof in ontwikkelingsuitkomsten van kinderen te dichten. In het onderzoek worden geen effecten gezien op de ouder-leerkracht relatie en opvoedvaardigheden. Het onderzoek bevestigt het idee dat een partnerschapsbenadering en gepersonaliseerde hulp het mogelijk maken om thuisbetrokkenheid van ouders te verbeteren.

5. Samenvatting Werkzame elementen

5.1 Inhoudelijke elementen

- Gericht op ouders van jonge kinderen. Ouders hebben een grote invloed op de schoolprestaties van jonge kinderen.
- Het (op een outreachende manier) opbouwen van een band met de ouder(s) door middel van een positieve, betrokken basishouding.
- Aansluiten bij de motivatie van de ouder. Alle ouders zijn betrokken bij hun kind. Van deze motivatie wordt gebruik gemaakt door de link uit te leggen tussen de te leren vaardigheid en wat dit bijdraagt aan het schoolsucces van het kind. Aansluiten bij de (praktische) situatie van de ouder en kind. Bij het aanleren van vaardigheden wordt nauw aangesloten bij de dagelijkse praktijk van ouder en kind. Denk aan beschikbaarheid van ouders door werk, zorg voor meerdere kinderen of de beschikbaarheid van een computer.
- Aansluiten bij het niveau van de ouder bij het aanleren van vaardigheden.
- Aanleren van vaardigheden aan de ouder(s) aan de hand van de ervaringsleren door oplossingsgerichte technieken in te zetten en concrete oefeningen met kennis te combineren.
- Werken met een informatiemap voor ouders die bij het gezin thuis achterblijft.

5.2 Praktische elementen

- Het aanleren van vaardigheden in de thuissituatie.
- Samenwerking tussen ouder(s) en leerkracht bewerkstelligen.
- Samenwerking tussen begeleiders en basisscholen. Duidelijke afspraken over werving, aanmelding en terugkoppeling van trajecten.
- Trainings- en implementatietraject voor uitvoerders van de interventie.
- Duidelijke afspraken binnen een uitvoerende organisatie over hoe om te gaan met onvoorziene processen in een traject. Bijvoorbeeld welke mogelijkheden er zijn om intensievere hulp voor het gezin in te schakelen.

6. Aangehaalde literatuur

Axford, N., Lehtonen, M., Kaoukji, D., Tobin, K., & Berry, V. (2012). Engaging parents in parenting programs: Lessons from research and practice. *Children and Youth Services Review, 34*

Axford N., B. V. (2019). How Can Schools Support Parents' Engagement in their Children's Learning? London: Education Endowment Foundation.

Bakker, D. &-L. (2007). Leraren en ouderbetrokkenheid een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren daarbij kunnen vervullen. Radboud Universiteit.

Bakker, D. D.-M. (2013). Leraren en ouderbetrokkenheid. Radboud Universiteit Nijmegen.

Blok, H., Fukkink, R. G., Gebhardt, E. C., & Leseman, P. P. (2005). The relevance of delivery mode and other programme characteristics for the effectiveness of early childhood intervention. *International Journal of Behavioral Development, 29*, 35-47

Blokland, G. (2010). *Over opvoeden gesproken: methodiekboek pedagogisch adviseren*. Amsterdam: Uitgeverij SWP B.V.

Bradley, R. H., Corwyn, R. F., Burchinal, M., McAdoo, H. P., & Coll, G. C. (2001). The home environments of children in the United States, part II: Relations with behavioral development through age thirteen. *Child Development, 72*

Bucx, F., & Roos, S., de (2011). *Opvoeden in Nederland. Gezinsrapport 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Burggraaf-Huiskes, M. (2013). *Opvoedingsondersteuning als een bijzondere vorm van preventie*. Bussum: Coutinho.

CBS (2020). *Laag en langdurig laag inkomen; huishoudenskenmerken*, Retrieved from <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83841NED/table?ts=1609228375501>

Christoffels, I., Baay, P., Bijlsma, I., & Levels, M. (2016). *Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede*. Den Bosch: echo

Crampton, A., & Hall, J. (2017). Unpacking socio-economic risks for reading and academic self-concept in primary school: Differential effects and the role of the preschool home learning environment. *British Journal of Educational Psychology, 87*(3), 365-382.

Dawson, K., & Berry, M. (2002). Engaging families in child welfare services: An evidence based approach to best practice. *Child Welfare, 81*, 293-317. Retrieved from: <http://europepmc.org/abstract/med/12014470>

De Greef, M., Segers, M. & Nijhuis, J., (2018). *Feiten en cijfers laaggeletterdheid*. Stichting lezen & schrijven.

De Shazer, S., & Berg, I. K. (2007). What works? Remarks on research aspects of solution focused brief therapy. *Journal of Family Therapy, 19*, 121-124.

De Shazer, S., Dolan, Y., Korman, H., Trepper, T., McCollum, E., & Berg, I. K. (2007). *More than miracles: The state of the art of solution-focused brief therapy*. New York: Routledge.

De Vries, P. (2019). *Ouderbetrokkenheid 3.0. Van informeren naar samenwerken*. Amersfoort: CPS.

De Vries, S., Prüst, H., Joosen, W. & Hoeffgen, M. (2017). *Oplossingsgericht werken in het sociaal werk*. Utrecht: Databank effectieve sociale interventies, Movisie.

Forster, A. G. and H.G. van de Werfhorst (2020). Navigating institutions: Parents' knowledge of the educational system and students' success in education. *European Sociological Review*, 36(1), 48–64.

Goodall, J & Vorhaus, J. (2011). *Review of Best Practice in Parental Engagement*. Department for Education.

Graydon, C. D. (sd). Changing Behaviour Using the Transtheoretical Model. In L. C. M.S. Hagger, *The Handbook of Behaviour Change* (pp. 136-149). Cambridge: Cambridge University Press.

Hoff, E., Laursen, B., & Tardif, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. In M.H. Bornstein (Red.). *Handbook of parenting*, pp. 231 -252. Mahwah, US: Lawrence Erlbaum Associates.

Keizer, R. v. (2021). Collaborative Learning Intervention associated with Increases in Home-Based School Involvement for Families in Deprived Neighborhoods. Rotterdam: Erasmus University.

Knol, F., Boelhouwer, J., & Veldheer, V. (2012). *Statusontwikkeling van wijken in Nederland 1998-2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kolb, D. A. (1983). Problem management: Learning from experience. In S. Srivastva (Ed.), *The Executive Mind*. San Francisco: Jossey-Bass

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Kolb, D. A., Boyatzis, R., & Mainemelis, C., (2001). Experiential learning theory: Previous research and new directions. In R. Sternberg and L. Zhang (Eds.) *Perspectives on cognitive, learning, and thinking styles*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Kazdin, A. E. (1997). Family experience of barriers to treatment and premature termination from child therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*.

Kloprogge, J. en de Wit, W. (2015). *Het onderwijsachterstandenbeleid na 2015. Literatuurstudie t.b.v. expertbijeenkomst OAB september 2015*. Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Lusse, M. (2015). *Van je ouders moet je het hebben. Met ouders samen werken aan het toekomstperspectief van de jeugd in Rotterdam-Zuid*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam

- Mayo, A. & Siraj, I. (2015): Parenting practices and children's academic success in low-SES families, *Oxford Review of Education*,
- Mesman, J. (2010). *Oud geleerd, jong gedaan. Investeren in ouders bevordert de onderwijskansen van jonge kinderen*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Mesman, J., IJzendoorn, M. H. van, & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2012). Unequal in opportunity, equal in process: Parental sensitivity promotes positive child development in ethnic minority families. *Child Development Perspectives*, 6 , 239-250
- Miller, M. Rollnick, W. M. (2002). *Motiverende gespreksvoering*. Ekklesia.
- Mistry, R. S., Biesanz, J. C., Chien, N., Howes, C., & Benner, A. D. (2008). Socioeconomic status, parental investments, and the cognitive and behavioral outcomes of low income children from immigrant and native households. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 193-212.
- Moran, P., Ghate, D., & van der Merwe, A. (2004). *What works in parenting support?: A review of the international evidence*. Nottingham, UK: Department for Education and Skills.
- Notten, N. & De Wijs, F. (2017). *Een beeld van de laaggeletterde ouder: Een onderzoek naar achtergrondkenmerken, leesopvoeding en taalprestaties in laaggeletterde gezinnen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Oudhof, M., Wolf, de, M.S., Ruiter, de, M., Kamphuis, M., L'Hoir, P., & Prinsen, B. (2013). *Opvoedingsondersteuning voor hulp bij opvoedingsvragen en lichte opvoedproblemen*. Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ).
- M. Pomerantz, E. A. (2007). The How, Whom, and Why of Parents' Involvement in Children's Academic Lives: More Is Not Always Better.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2016. *Parenting Matters: Supporting Parents of Children Ages 0-8*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Postumus, H., Scholtus, S., & Walthout, J. (2019). *De nieuwe onderwijsachterstandenindicator primair onderwijs. Samenvattend rapport*. Den Haag: CBS.
- Prinsen, B., L'Hoir, M. P. L., de Ruiter, M., Oudhof, M., Kamphuis, M., de Wolff, M., & Alpay, L. (2012) *Richtlijn opvoedingsondersteuning*. Utrecht/Leiden: NJI/TNO
- Rosseel, Y. (2012). Lavaan: An R package for structural equation modeling and more. Version 0.5-12 (BETA). *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36.
- Suizzo, M. A. & Stapleton, L. M. (2007). Home-based parental involvement in young children's education: Examining the effects of maternal education across US ethnic groups. *Educational Psychology*, 27

Stichting Lezen en Schrijven. (2021). *Stichting Lezen en Schrijven*. Opgehaald van Factsheet Eenvoudige taal voor laaggeletterden: <https://www.lezenenschrijven.nl/watdoen-wij/oplossing-voor-je-vraagstuk/eenvoudige-taal>

Traag, T., Marie, O., & van der Velden, R. K. W. (2014). The relationship between school performance, delinquency and early school-leaving. In F. Weerman, & C. Bijleveld (Eds.), *Criminal behaviour from school to the workplace (Untangling the Complex Relations Between Employment, Education and Crime)* (pp. 44-60). Routledge/Taylor & Francis Group.

Van der Gaag, M., Snell, N., Bron, G., & Kunnen, S. (2020). (M. van der Gaag, 2020) (*1 redactie*) Uitgeverij Acco.

Van Kampen, A., Kloprogge, J., Rutten, S., & Schonewille, B. (2005). *Voor- en vroegschoolse zorg en educatie. De toekomst verkend*. Utrecht: Sardes.

Van Montfoort, A., & Wolters, R. (2014). *Ouders betrekken bij het lezen. Over het hoe en waarom van het betrekken van ouders bij de leesopvoeding thuis*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Van Mourik, K., Crone, M. R., Pels, T. V. M., & Reis, R. (2016). Parents' beliefs about the cause of parenting problems and relevance of parenting support: Understanding low participation of ethnic minority and low socioeconomic status families in the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, *61*, 345– 352.

Van den Bergh, D. H. (2010). The Implicit Prejudiced Attitudes of Teachers: Relations to Teacher Expectations and the Ethnic Achievement Gap. Radboud Universiteit.

Van der Pluijm, M. (2020). At home in language. Design and evaluation of a partnership program for teachers with lower- educated parents in support of their young children's language development [Doctoral dissertation]. Open University Heerlen, Ridderprint.

Van Steensel, R., Fikrat-Wevers, S., Bramer, W., & Arends, L. (2019). *Stimulering van geletterdheid met ouder-kindprogramma's voor kinderen in achterstandsituaties. Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Van Yperen, T., Steege, M. van der, Addink, A., & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifieke werkzame factoren in de jeugdzorg: Stand van de discussie*. Retrieved from: <http://www.jeugdzorg.nl/nl/Rapport-AlgemeenWerkzameFactoren.pdf>

Vygotsky, L. S., & Cole, M. (1978). *Mind and society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.

Watson, J., & Tully, L. (2008). *Prevention and early intervention update: Trends in recent research*. NSW Department of Community Service.

Willemsen, A.M. & Ilias, M.A.H (2019). *Thuis in School. Onderzoeksverslag praktijkgericht onderzoek*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

